

ปัญหาสิทธิของคู่ความในศาลทหาร¹

ร้อยโทบุรินทร์ บุญศิริ²

จากการศึกษาปัญหาสิทธิของคู่ความในศาลทหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับสิทธิของคู่ความในศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ซึ่งกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางทหารไว้โดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็น การจัดตั้งศาลทหาร อำนาจของศาลทหาร เขตอำนาจของศาลทหาร ในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก องค์คณะตุลาการศาลทหาร วิธีพิจารณาความอาญาทหาร การสอบสวน การฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหาร การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา รวมถึงการอุทธรณ์ฎีกาและการบังคับคดีตามคำพิพากษา กล่าวคือ วิธีพิจารณาคดีอาญาในศาลทหาร จะเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498³ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือน โดยเฉพาะเรื่องสถานะของคู่ความ ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรทางทหาร บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร รวมถึงบุคคลพลเรือนทั่วไป จะเห็นได้ว่า มีความแตกต่างกันในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของคู่ความในศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือน โดยการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลทหารมุ่งเน้นให้ความสำคัญในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับความจำเป็นและความมั่นคงของรัฐ ในกรณีเมื่อทหารกระทำความผิดกฎหมายฝ่ายทหารหรือความทางอาญาทหาร อันมีลักษณะพิเศษ เช่น การละทิ้งหน้าที่ การหนีราชการทหาร การขัดคำสั่ง กรณีเช่นนี้สมควรได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีหรือดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลทหาร เนื่องจากเป็นกรณีส่งผลกระทบต่อความจำเป็นและความมั่นคงของรัฐ แต่หากเป็นกรณีอื่นๆ ซึ่งไม่ได้เป็นความผิดอาญาทหาร โดยเฉพาะหรือไม่ได้มีลักษณะเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐเป็นสำคัญ สมควรกำหนดให้มีสิทธิและหน้าที่อย่างเทียบเทียมกันในการพิจารณาพิพากษาคดีหรือดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเช่นเดียวกับศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือน

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาสิทธิของคู่ความในศาลทหาร โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์เรืองยศ แสนภักดี และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนิยผล และรองศาสตราจารย์ ประโมทย์ จารุณิล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ, ระบบศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาทหาร, หน้า 1-34.

เมื่อได้ทำการศึกษาปัญหาสิทธิของกลุ่มความในศาลทหาร จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลทหารบางกรณีให้ความสำคัญกับความจำเป็นและความมั่นคงของรัฐมากเกินไป จนส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคกันในทางกฎหมายของกลุ่มความในศาลทหารเกินความจำเป็น ทำให้กลุ่มความในศาลทหารถูกจำกัดสิทธิต่างๆ หรือไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจนกลายเป็นปัญหาทางกฎหมายอยู่หลายประการ สรุปได้ดังนี้

ประการแรก คือ ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญากรณีอัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้อง ตามมาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้วางหลักไว้ว่า⁴ บุคคลผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญา คือ อัยการทหาร และผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา ส่วนผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ในการฟ้องคดีอาญาด้วยตัวเอง และจะต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ หรือแม้แต่ในสถานการณ์พิเศษหรือในภาวะสงครามหรือได้มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก ซึ่งทำให้ศาลทหารในเวลาปกติจะเปลี่ยนสถานะเป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือเป็นศาลอาญาศึกแล้วแต่กรณีก็กำหนดให้อัยการทหารเท่านั้น มีอำนาจเป็นโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์เท่านั้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)⁵ โดยกำหนดให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารเวลาปกติคือ อัยการทหาร และผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหาร ซึ่งผู้เสียหายคือบุคคลนั้น ได้รับความเสียหายโดยตรงเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง และเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยหรือไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วย รวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริง⁶ ตามมาตรา 4, 5 และ 6 อันมีสถานะเสมือนตัวแทนของผู้เสียหายที่แท้จริงผู้เป็นตัวการตามมาตรา 2 (4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 จึงจะมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา

⁴พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49.

⁵พรศักดิ์ พลสมบัณฑิต, “อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและผู้เสียหาย,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545), หน้า 7-10

⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4-6.

ส่วนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร รวมถึงในกรณีศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกกำหนดให้อัยการทหารเท่านั้น มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลดังกล่าว ซึ่งผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารและผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์เท่านั้น

จะเห็นได้ว่า กรณีที่อัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้องนั้นเป็นการตัดอำนาจในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารอย่างสิ้นเชิง ส่งผลให้ผู้เสียหายที่แท้จริงอาจไม่ได้รับการเยียวยาหรือความยุติธรรมจากระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองหรือไม่สามารถดำเนินการเพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของตนเองได้ และเมื่อไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีอาญาแล้ว ก็ไม่สามารถขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหารอีกด้วย แม้ว่าจะเป็นบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำ ความผิดฐานใดฐานหนึ่งหรือเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงก็ตาม และรวมถึงบุคคลอื่นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายด้วย ซึ่งแตกต่างจากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือน ที่แม้พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ก็ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีได้ด้วยตนเอง จึงเป็นการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริงได้มีโอกาสได้ต่อสู้คดีด้วยตนเอง อีกทั้ง ยังไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิเสรีภาพ และหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย รวมถึงไม่สอดคล้องกับหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

ประการที่สอง คือปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในศาลทหาร ตามมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้วางหลักไว้ว่า⁷ เมื่ออัยการทหารร้องขอศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ ใ้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด ซึ่งเป็นการกำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็นรัฐบาลเท่านั้นที่จะได้รับการชดเชยเยียวยาหรือได้รับการใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายจากการกระทำผิดของจำเลย กล่าวคือ ผู้เสียหายซึ่งมิใช่รัฐบาลจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองแต่อย่างใด และกฎหมายไม่ได้กำหนดให้อัยการทหารสามารถดำเนินการร้องขอต่อศาลทหารให้มีการชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหายซึ่งมิใช่รัฐบาลอีกด้วย นอกจากนี้

⁷พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 51.

มาตรา 53 ก็ได้วางหลักไว้ว่า⁸ ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถาธิบาย หรือใช้คำสินไหมทดแทน ความเสียหายในศาลทหารไม่ได้ ส่งผลให้ผู้เสียหายไม่สามารถร้องขอต่อศาลทหารให้บังคับจำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถาธิบาย หรือใช้คำสินไหมทดแทนความเสียหายแก่ตนเองได้เลย ไม่ว่าผู้เสียหายดังกล่าวจะเป็นบุคคลที่อยู่ใน อำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ได้เฉพาะกรณีที่ยกการทหารเป็น โจทก์และผู้เสียหายเป็นรัฐบาลเท่านั้นที่สามารถร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถาธิบาย หรือชดใช้คำสินไหมทดแทนความเสียหายจากการที่จำเลยกระทำความผิดเพียงแก่กรณีเดียว เท่านั้น ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นรัฐบาลเท่านั้น ที่จะได้รับการชดใช้เยียวยาจาก ผู้กระทำความผิด ซึ่งไม่ได้มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายซึ่ง ไม่ได้เป็นรัฐบาลแต่อย่างใด จึงทำให้ผู้เสียหายซึ่ง ไม่ได้เป็นรัฐบาลและไม่ว่าผู้เสียหายนั้นจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม หากมีความประสงค์ จะเรียกร้องให้จำเลยชดใช้เยียวยาจะต้องนำคดีส่วนแพ่งไปฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือนแยกต่างหาก เป็นอีกคดีหนึ่งด้วยตนเอง

จะเห็นได้ว่า กฎหมายไม่ได้กำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่ง ไม่ได้เป็นรัฐบาลในการเรียกร้องขอบังคับให้ จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถาธิบาย หรือใช้คำสินไหมทดแทนความเสียหายแก่ตนเองได้ หรือไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดของจำเลย แม้จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำของจำเลยก็ตาม นับว่า เป็นการสร้างภาระให้กับผู้เสียหายในการดำเนินคดีส่วนแพ่งในศาลพลเรือนอีกครั้งหนึ่ง นอกจากต้องเสียค่าใช้จ่าย เพิ่มเติมแล้ว ยังต้องรอเวลาว่าศาลพลเรือนจะมีคำพิพากษาให้มีการชดใช้เยียวยาอีกด้วย ส่งผลให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาหรือชดใช้คำสินไหมทดแทนความเสียหายด้วยความล่าช้า เนื่องจากกระบวนการดำเนินคดีแพ่ง ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับคดีอาญาในศาลทหารยัง ไม่ได้รับรองคุ้มครองสิทธิให้กับผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ตามหลักการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยมุ่งเน้นในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำความผิดของจำเลยหรือเป็น สิทธิทางแพ่ง ที่มีมูลมาจากการละเมิดของจำเลย โดยอาศัยกฎหมายเกณฑ์ความรับผิดชอบในสาระสำคัญที่เป็นเรื่องเดียวกันและได้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีมาในคราว เดียวกันในศาลเดียวกัน⁹ โดยไม่ต้องนำไปฟ้องคดีส่วนแพ่งเป็นคดีใหม่แยกต่างหาก เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยาจากจำเลยให้แล้วเสร็จเรียบร้อยในคราวเดียว และเมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินคดีแพ่งที่

⁸พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 53.

⁹คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549), หน้า 568.

เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในศาลพลเรือน¹⁰ ตามมาตรา 43 และมาตรา 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการมีสิทธิที่จะเรียกให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายได้ และแม้ว่าพนักงานอัยการจะไม่ได้ดำเนินการดังกล่าวผู้เสียหายเองก็มีสิทธิที่จะร้องขอต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา ขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สินรวมถึงชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องให้พนักงานอัยการร้องขอและไม่ต้องนำคดีส่วนแบ่งไปดำเนินการฟ้องร้องแยกต่างหาก อีกคดีหนึ่งแต่อย่างใด ดังนั้น การที่ผู้เสียหายไม่สามารถดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในศาลทหารได้ จึงเป็นการจำกัดสิทธิหรือไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเต็มที่ และยังเป็น การสร้างภาระให้กับผู้เสียหายเกินความจำเป็นและส่งผลให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างความเสมอภาคกัน ในทางกฎหมาย โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับกรดำเนินการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในศาลพลเรือนที่เปิดโอกาส ให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะร้องขอต่อศาลให้จำเลยชดใช้เสียหายได้ด้วยตนเอง

ประการที่สาม คือปัญหาการห้ามอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลพิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ได้วางหลักไว้ว่า¹¹ ในสถานการณ์ปกติ โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้ตามปกติ แต่หากเป็นสถานการณ์ไม่ปกติ กล่าวคือในเวลาที่มีการรบ การสงคราม หรือมีการประกาศใช้กฎอัยการศึก รวมถึงกรณีที่หน่วยทหารหรือเรือรบได้มีการไปอยู่ในยุทธบริเวณและได้มีการตั้งศาลอาญาศึก ทำให้ศาลทหารในเวลาปกติเปลี่ยนสถานะเป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึกแล้วแต่กรณี ส่งผลให้โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ หรือ ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษสำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลทหารที่มุ่งเน้นให้กระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็วและเด็ดขาด โดยการพิจารณาของศาลชั้นเดียวและให้ถือคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลนั้นถือเป็นที่สุด ดังนั้น การห้ามอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และ ศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก จึงมุ่งเน้นให้ความสำคัญในเรื่องความรวดเร็วเด็ดขาดกว่าในเวลาปกติ เพื่อประโยชน์แห่งความจำเป็นในการรบ การสงคราม และเพื่อความมั่นคงของรัฐ ให้สถานการณ์กลับคืนสู่ความปกติโดยเร็ว

¹⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43-44/1.

¹¹พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61.

จะเห็นได้ว่า กฎหมายได้กำหนดหลักการห้ามอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกษาหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกษา ทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารดังกล่าวไม่ได้รับการตรวจสอบทบทวนโดยศาลสูงอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งกระบวนการพิจารณาของศาลตลอดจนการมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาด อาจเกิดข้อผิดพลาดหรือมีความบกพร่องได้เสมอ และคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีอาญานั้นย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิของคู่ความในศาลทหาร ไม่ว่าจะเป็น โจทก์หรือจำเลยก็ตาม ดังนั้น การจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในทางกฎหมายของคู่ความในศาลทหาร ทั้งยังไม่สอดคล้องกับหลักการทบทวนคำพิพากษา (Review)¹² โดยศาลสูงเพื่อตรวจสอบทบทวนแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น โดยการตรวจสอบการปรับใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย การตรวจทบทวนในข้อกฎหมายอื่น รวมถึงตรวจสอบทบทวนความผิดพลาดบกพร่องในขั้นตอนการดำเนินการพิจารณาของศาล เพื่อป้องกันและแก้ไขข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล และเพื่อเป็นการตรวจสอบถ่วงดุล (check and balance) ซึ่งถือเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของคู่ความในศาลทหารในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากการศึกษาค้นคว้า ปัญหาสิทธิของคู่ความในศาลทหาร ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ในการเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญา กรณีอัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้ศึกษาเห็นว่า หากกรณีที่อัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้อง กฎหมายไม่ได้กำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง จึงเป็นการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริงได้มีโอกาสได้ต่อสู้คดีด้วยตนเอง อีกทั้ง ยังไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย รวมถึงไม่สอดคล้องกับหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้

¹²ประเสริฐ โทหลวงประดิษฐ์, ปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, (เอกสารวิชาการส่วนบุคคลของการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาศาลชั้นต้น, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, 2547). หน้า 22.

เดิม มาตรา 49 บัญญัติว่า “ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์”

ขอเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมวรรคสาม “ในกรณีอัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลพิจารณาว่าจะรับฟ้องหรือไม่ หากเห็นควรที่จะรับไว้พิจารณาและให้แต่งตั้งอัยการทหารเข้ามาเป็นโจทก์และดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป”

2. ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในศาลทหาร ผู้ศึกษาเห็นว่ากฎหมายไม่ได้กำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการเรียกร้องขอบังคับให้จำเลยคืนทรัพย์ ไร่ราคารทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายแก่ตนเองได้ หรือไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดของจำเลย แม้จะได้รับผลกระทบโดยตรงก็ตาม หากผู้เสียหายประสงค์จะเรียกร้องจะต้องนำคดีส่วนแพ่งนี้ไปฟ้องร้องต่อศาลพลเรือนแยกต่างหากด้วยตนเองอีกคดีหนึ่ง นอกจากนี้จะส่งผลให้ผู้เสียหายอาจได้รับการเยียวยาหรือชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายด้วยความล่าช้าแล้ว ยังเป็นการสร้างภาระให้กับผู้เสียหายในการดำเนินคดีส่วนแพ่งในศาลพลเรือนอีกครั้งหนึ่ง จึงเป็นการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตามหลักการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา และเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้

เดิม มาตรา 51 “เมื่ออัยการทหารร้องขอ ศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ ไร่ราคารทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีที่จำเป็นกระทำผิด”

ขอเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมวรรคสอง “ในกรณีที่อัยการทหารเป็นโจทก์ อาจร้องขอศาลทหารให้พิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ ไร่ราคารทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายได้ ไม่ว่าผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ถ้าผู้เสียหายนั้นมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์หรือราคาที่เขาสูญเสียไป

หรือมีสิทธิเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิตร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสีย ต่อเสรีภาพในร่างกายชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลย”

เดิม มาตรา 53 “ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถาธิบาย หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้”

ขอเสนอแนะให้มีการยกเลิก มาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

3. ปัญหาการห้ามอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลพิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ผู้ศึกษาเห็นว่า การห้ามอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารดังกล่าวไม่ได้รับการตรวจสอบทบทวนโดยศาลสูงอีกชั้นหนึ่ง การห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาดังกล่าวจึงทำให้คู่ความในศาลทหารไม่ได้รับความคุ้มครองตามหลักการทบทวนคำพิพากษาหรือหลักการตรวจสอบถ่วงดุล ซึ่งถือเป็นหลักประกันสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งยังส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในทางกฎหมายของคู่ความในศาลทหาร จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้

เดิม มาตรา 61 วรรคสอง “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และ ศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา”

ขอเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมเป็น “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ซึ่งมีได้อยู่ในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม อาจอุทธรณ์ไปยังศาลทหารกลางได้ และเมื่อศาลทหารกลางได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ให้เป็นอันถึงที่สุด”

เอกสารอ้างอิง

คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 7. (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549).

ประเสริฐ โทลั่วประดิษฐ์. ปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทาง

การเมือง เอกสารวิชาการส่วนบุคคลของการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาศาลชั้นต้น. สถาบันพัฒนา

ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, 2547.

พรศักดิ์ พลสมบัตินันท์. “อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและผู้เสียหาย.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต,

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545.

สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ. ระบบศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาทหาร.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498